

Tézisgyűjtemény

Teller Nóra

Az én házam az én börtönöm

A lakásdöntések korlátai a szegregátumokban

Konzulens:

Hegedüs József, PhD

Budapest, 2020

Szociológiai és Társadalompolitikai Tanszék

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Teller Nóra

Csapidában a saját lakásban

A lakásdöntések korlátai a szegregátumokban

Konzulens:

Hegedüs József, PhD

Budapest, 2020

© Teller Nóra

Tartalomjegyzék

ILLUSZTRÁCIÓK JEGYZÉKE	4
1 BEVEZETŐ ÉS A KUTATÁSI CÉLOK	5
2 MÓDSZEREK	6
3 ELSŐ PERSPEKTÍVA: A TERÜLETI SZEGREGÁCIÓ ÉS TÁRSADALMI EGYENLŐTLENSÉGEK ÖSSZEFÜGGÉSEINEK ÉRTELMEZÉSE.....	8
4 A MÁSODIK PERSPEKTÍVA: LAKÁSDÖNTÉS ÉS ALKALMAZKODÁS	12
5 A HARMADIK PERSPEKTÍVA: BEAVATKOZÁSOK ÉS SZAKPOLITIKAI KÖVETKEZTETÉSEK	18
6 ÖSSZEFOGLALÁS	22
7 HIVATKOZÁSOK.....	24
8 MELLÉKLET	27
8.1 1. MELLÉKLET: TEREPMUNKÁRA ÉPÜLŐ PROJEKTEK	27
8.2 2. MELLÉKLET: A LEFELÉ MOBILITÁS LOGIT MODELLJE	31
8.3 3. MELLÉKLET: A TERÜLETI LEROMLÁS SZEGREGÁCIÓS ÖSSZEFÜGGÉSEINEK NETLOGO MODELLJE	37
8.4 4. MELLÉKLET: NETLOGO KÍSÉRLET (BEHAVIORSPACE)	40
9 A SZERZŐ TÉMÁHOZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓI.....	41

Illusztrációk jegyzéke

1. illusztráció A kontextus-szint elemzési modellje: az egyes elemek interakciója a területi hanyatlás folyamatában..... 9
2. illusztráció Az egyéni szintű alkalmazkodás életút modellje a lakásdöntések során 14

1 Bevezető és a kutatási célok

A huszadik század eleje óta világszerte népszerűségnek örvendő kutatási téma a szomszédsági szintű lakhatási szegregáció, valamint a szegregáció szakpolitikai kontextusa. Az elemzések rámutattak, hogy a diszkrimináció és a lakáspiac területi egyenlőtlenségei kulcsfontosságúak a szegregáció alakulásában. Magyarországon a szegénység csökkenésével párhuzamosan az elmúlt három évtizedben nőtt a távolság a szegénységben élők és a középosztály között, ami egyúttal azt is jelenti, hogy nagyobb szakadékot kell áthidalnia annak a háztartásnak, amely jobb minőségű szolgáltatásokhoz vagy kedvezőbb munkaerőpiac közelségébe szeretne jutni. Az ehhez az ugráshoz rendelkezésre álló eszköztár ugyanakkor diverzifikálódott az egyes társadalmi csoportok körében. Emellett számos változás következett be a társadalmi befogadással, várostervezéssel és területfejlesztéssel foglalkozó szakágazati politikákban is. Míg a peremhelyzetben élő roma emberek életkörülményei – ha csekély mértékben is, de - javultak, a szegregált területen élők generációkon túlmutatóan a szegénység és a nyomor csapdájában élnek.

A disszertáció célja az 1990 után bekövetkezett területi egyenlőtlenségek és lakhatási szegregáció alakulásának vizsgálata, és annak feltárása, hogy milyen akadályokkal szembesül az a háztartás, amely ki akar törni egy cigánytelepről, és vajon milyen tényezők sodorják be a telepi létbe. A szándékom az volt, hogy pontosítsam, a lakásrendszer (azon belül is a lakáspolitikai beavatkozások) hogyan befolyásolja a lakásutakat, és hogy a társadalmi integrációs folyamatok tekintetében a helyi- és országos szintű intézkedéseknek milyen mozgásteret van. Elsősorban azokhoz a szakmai vitákhoz kívántam kapcsolódni, amelyek ezeknek, a magyar kontextusban alig tárgyalt kölcsönhatásoknak és transzmissziós mechanizmusoknak a kombinációit tárgyalják.

Magyarországon, ahogy szerte a világon, a szegregált területek heterogeneitása és összetettsége – egyebek mellett – történeti folyamatokkal áll összefüggésben (ld. pl. Havas, 2008 és Ladányi és Virág, 2009). A magyarországi városfejlődés és területfejlesztés, a települészámolási programok, és a belső vándorlással is együtt járó gazdasági folyamatok mind hozzájárultak a mai helyzet kialakulásához (Dupcsik, 2009). Újabb folyamatok és szakpolitikai beavatkozások szintén tetten érhetők az

alacsonyabb státuszú területek lecsúszásában. A fenntartható városfejlesztési beavatkozások megteremtéséhez szükséges intézményrendszerbeli feltételek komplexitásával számos elemzés foglalkozott már (EC/WB, 2014; Jelinek and Virág, 2019).

A disszertáció egy olyan elemzési keretet mutat be, amely összegezi a szegregáció és a szuboptimális háztartási szintű lakásdöntések összefüggéseit, azaz azokat a döntéseket, amelyek növekvő számban sodorják peremhelyzetbe a háztartásokat, köztük sok roma családot is. Ennek érdekében egy rendszerezett és részletes elemzésre támaszkodva mutatom be a peremhelyzetben élő roma családok korlátozott lakásmobilitási és lakásdöntési stratégiai mintázatait. Ehhez szükségszerűen a területi különbségek kialakulásának és a szegregációs folyamatoknak a kontextusában kell vizsgálni a mikro-szintű alkalmazkodási mintákat. Ennek érdekében újabb kvantitatív adatok segítségével egészítettem ki a rendszerváltás utáni időszakra vonatkozó kvalitatív kutatások eredményeit. A kutatásom középpontjában tehát cigányság szegregációjában szerepet játszó egyéni döntések és kontextuális feltételek (ide értve a szakpolitikákat is) kombinációja és összefüggései állnak, különös tekintettel azok interszekcionális jellegére. Vizsgálatom tárgya így a diszkrimináció, a területi egyenlőtlenségek, a szub-optimális egyéni vagy háztartás szintű döntések / alkalmazkodási stratégiák összjátéka. Az állításom az, hogy a háztartási szintű döntések és alkalmazkodási stratégiák, a lakáspiaci mintázatok, az intézményrendszer (diszkriminatív) működése önmagukban is előidézhetik a szegregációs folyamatokat, de adott kombinációjukban befolyásolni is tudják a területi elkülönülés ütemét. Természetesen a három jelenség össze is függ: az intézményrendszer működése hatással van az egyéni döntésekre, és az (informált) egyéni döntések mindig valamilyen módon kapcsolódnak rövid- vagy hosszútávú háztartásstratégiákhoz, amelyeket pedig a piaci mechanizmusok is kereteznek (Skifter Andersen, 2003).

2 Módszerek

A disszertációban alkalmazott konceptuális keret az analitikus szociológia alapvetéseiből indul ki (Hedström, 2005). Azokat a mechanizmusokat tárgyalom, amelyek dinamikusan kötik össze az egyéni szintet és a kollektív kimeneteket. Ennek

érdekében áttekintem a szegregációról, lakhatási adaptációról, a korlátozott mobilitásról szóló szakirodalmat. Az elemzési keret megválasztását az indokolta, hogy a lakásdöntések és lakásutak szükségszerűen kontextusba ágyazottak, és tipikus példái a mikro- és makro – vagy más szóval – kontextuális faktorok kölcsönhatása mentén történő cselekvéseknek (Wong, 2002). Emellett természetesen függenek az egyéni fogyasztási döntésektől, az intézményrendszerrel történő interakcióktól, társadalmi szokásoktól és lakáspolitikáktól, és nem utolsósorban a háztartások korlátozott racionalitásától (Clapham, 2002). Továbbá, ahogy arra Schelling (1969) is rámutat, maguk a szegregációhoz vezető folyamatok is szétbonthatók egyéni döntésekre, és ezek a korlátozott egyéni döntések gyakorlatilag olyan kollektív eredményekhez vezetnek, amelyek „függetlenek” az egyéni szándékoktól abban az értelemben, hogy az ütemük és a nagyságrendjük nem szándékolt.

A kiválasztott módszertan további jellegzetessége, hogy abból indul ki, hogy az inter-etnikus kapcsolatok is elemét képezik a szegregációs folyamatoknak, és éppen ezért további vizsgálatra érdemesek. A háztartások alkalmazkodási mintázatait (attitűdjei és cselekedetei) egy olyan vizsgálati csoportban figyeljük meg, akik magukat roma nemzetiségűnek tartják. Ebből az is következik, hogy a kutatás érdekében a hetero-identifikáció alapján cigánytelepnek tartott területek szegregációs mintázatát az egyéni, magukat romának tartó háztartások alkalmazkodási mintáinak összefüggésében kell elemezni.

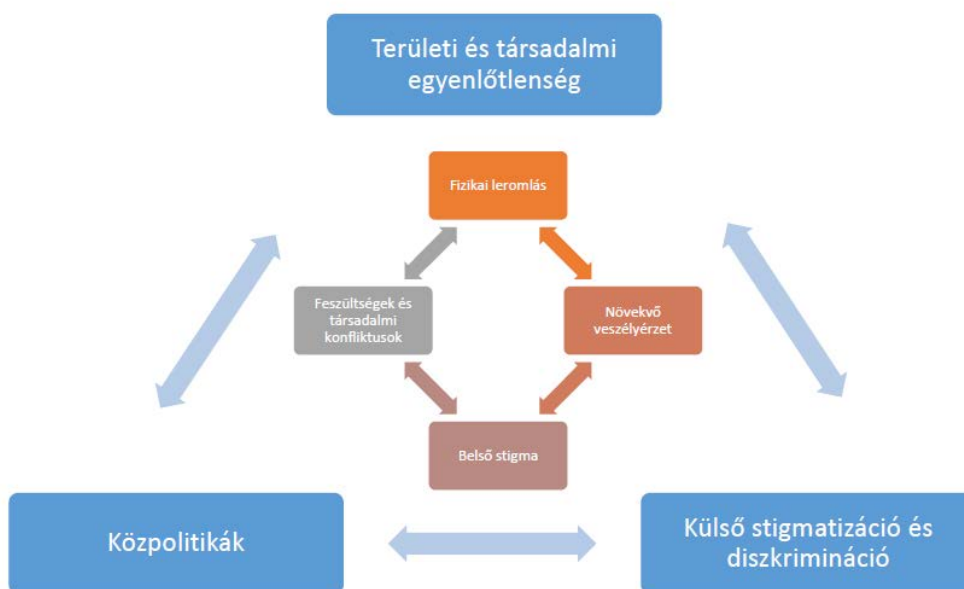
Az elemzéshez a szakirodalom áttekintésén túl több keresztmetszeti kvantitatív felvétel adatait használtam fel (ezek mindegyike tartalmaz, ha korlátozottan is, lakásmobilitási adatokat), majd ezekből egy logit modellt alkottam (ld. melléklet), és építettem kvalitatív adatokra is (ezeket az elmúlt mintegy 15 év terepi munka tapasztalatából gyűjtve, ld. a mellékletben a projektek listáját). Így mind adat-, mind módszertani triangulációra építve kezelem az adatforrások hiányosságait (Messing, 2014), és mutatom be több perspektívából a vizsgált jelenségeket. A szakpolitikai dimenzió bemutatásához egy illusztratív, ágens-alapú Netlogo mikromodellt készítettem (ld. a mellékletben a kód-füzetet), amely segítségével a szegregáció, diszkrimináció és társadalmi egyenlőtlenségek különféle kombinációira kalibrálva lehet vizsgálni a lakás piac legszűkebb szegmensét Magyarországon.

A folyamatok és mechanizmusok összetettségének felfejtése érdekében az elemzést három nagy témára osztva végeztem el: a kontextuális perspektívával, a háztartási

szintű adaptációval és mobilitással, valamint a helyi szintű válaszok kérdéseivel egy-egy külön fejezetben foglalkozom.

3 Első perspektíva: A területi szegregáció és társadalmi egyenlőtlenségek összefüggéseinek értelmezése

A szegregáció elméletére vonatkozó szakirodalom áttekintése alapján egy kiterjesztett szegregációs modellt dolgoztam ki. Ez a konceptuális keret magában foglalja a strukturális-fizikai problémákat, a lakhatás tervezésével kapcsolatos problémákat, az egyes területek versenyképességével kapcsolatos gondokat, a várostervezési-térbeni kihívásokat (rossz elhelyezkedés, szennyezettség), belső társadalmi problémákat (bűnözés, devianciák), pénzügyi problémákat (hátralékok, üres lakások), vagyonkezelés és szervezeti kérdéseket (elmaradt fenntartás és elégtelen források), jogi problémákat, valamint a tág társadalmi-gazdasági problémák kontextuális hatásait. Kiinduló pontként Skifter Andersen (2003) városi hanyatlás modelljéhez nyúltam vissza, és azt úgy módosítottam, hogy megfelelően tükröződjön a hanyatlás folyamatában a kormányzati-intézményrendszerbeli és szakpolitikai hatásmechanizmusok szerepe. Azt is nagyon fontosnak tartom kihangsúlyozni, hogy a szomszédságokon belüli és kívüli folyamatok szorosan összefüggenek, kombinálódnak, kölcsönhatásban állnak, felerősítik egymást, és, ami a lényeg: összetetten működnek.

Forrás: Skifter Andersen (2003), módosításokkal

A területi leromlás kiterjesztett analitikus modellje a következő feltételeket és folyamatokat foglalja magában:

A – Külső tényezők:

- 1 – területi és társadalmi egyenlőtlenségek (pl. a munkaerőpiac és más szolgáltatások alacsony státuszú / rossz minőségű szegmenseihez való hozzáférés, korlátozott közlekedési összeköttetések);
- 2 – közpolitikák (beleértve a lakáspolitikát) (pl. azok az ágazati politikák, amelyek szisztematikusan hátrányos helyzetben tartanak egy-egy területet, valamint az állam kivonulása ezekről a területekről);
- 3 – külső stigmatizáció és diszkrimináció (pl. a munkaerőpiacon, oktatásban, biztosítók körében, hitelintézetek gyakorlatában. Gyakran maga a lakónegyed a helyszíne a stigma termelődésének, amelyet az intézmények stabilizálnak, újratermelnek.).

B – Belső tényezők:

- 1 – fizikai leromlás (a lakás, utak és egyéb infrastrukturális beruházások elmaradnak a szükséges mértéktől, a közterületeken sok a rongálás);
- 2 – feszültségek és társadalmi konfliktusok (a közterületek és a szolgáltatások használatát egy-egy csoport informális hatalma kontrollálja a szomszédságon belül, ez sérülékenységet, kizsákmányolást és függőséget okoz);
- 3 – növekvő veszélyérzet (a környéken illegális tevékenységek jelennek meg, összefüggésben a csökkent állami / hatósági jelenléttel);
- 4 – belső stigmatizáció és a lakosok önbecsülésének csökkenése (az újra és újra megélt diszkrimináció behatárolja a helyi lakosok életcéljait és vágyait, és csökken a társadalmi és kulturális tőkéjük is).

A belső és a külső folyamatok összefüggenek és erősítik egymást. Például a szakpolitikák kevésbé foglalkoznak az alacsony társadalmi tőkéjű területekkel, mert az érdekérvényesítő képességük gyengébb. Ennek következtében kevesebb az ezeken a területek végrehajtott beruházás, ami pedig a fizikai leromlás felgyorsulását okozza. A rosszabb környezeti és lakáskörülmények több peremhelyzetre sodródott csoportot vonzanak ide, akiknek egy része informális vagy illegális munkán keresztül tartja el magát – aminek következtében ezek a helyek kevésbé biztonságosak. A veszélyessé váló környék egyes intézmények gyakorlatában a „red-lining” kategóriába csúszhat, azaz oda nem visz szolgáltatást, termékeket (mert pl. nem biztosított a hiteleknek vagy más szolgáltatásoknak a megtérülése). Az intézmények kivonulása miatti új alternatív hatalmi viszonyoknak teremt terepet, aminek a belső feszültségek és konfliktusok felerősödése lehet a következménye. Mindezek alapján egy-egy terület hanyatlásának számos oksági összefüggése van, amelyek összeérnek, kombinálódnak, időben egybeesve, vagy egymás után bekövetkezve, de mindenképpen egymást felerősítve és elő is idézve.

Az elemzés során bemutattam, hogy a jövedelmi szegénység négyszer annyi roma háztartást érint a teljes népességhez képest. A trend az olló lassú táródását mutatja, ami azzal áll összefüggésben, hogy a teljes népesség jövedelemszintje gyakorlatilag nem

változott, míg a roma háztartások jövedelme nőtt, kb. a családok harmadát ki is emelve ezzel a szegénységből, bár ezzel együtt a súlyos anyagi depriváció mértéke nem csökkent számottevően. A társadalmi kirekesztődés e komponensében történt elmozdulás ellenére a roma – nem roma háztartások helyzete közötti szakadék állandósult, és a társadalmi kirekesztés és szegénységi kockázat a roma háztartások körében így is háromszorosa a nem roma népességhez képest. (Bernát, 2019). Mindez természetesen szorosan összefügg a munkaerőpiaci helyzettel is.

A társadalmi egyenlőtlenségek a lakhatási egyenlőtlenségekben is lecsapódnak. Általánosságban véve nagymértékben javultak a lakáskörülmények, de a roma családok helyzete még mindig jelentősen elmarad a népesség egészének lakhatási minőségétől. Magyarországon 1384 szegregátum található (ezeknek egy részét többségében romák lakják), 709 településen, amelyből 482 falu. Összesen a lakosság mintegy 2,8%-a él szegregátumokban. A lakásár-különbségek és azok alakulása a szegénységi „szigetekkel” és szegregátumokkal rendelkező vidékekről való kifelé lakásmobilitásra végzetes hatással lehet. A lakásár-különbségek főképp a tulajdonosi szektoron belüli költözések tranzakciós költségét növelik (a bérleti díjak különbségei kevésbé függenek az ingatlanok minőségétől és a környék biztonságától).

Az elemzésben bemutattam, hogy a területi egyenlőtlenségek és a helyi önkormányzati rendszer összefügg (Teller, 2004, Földi, 2006). A helyi önkormányzatok kulcsszereplők (a 2013 óta tartó recentralizációs folyamatok mellett is) a szolgáltatásszervezésben és területi alapon szerveződő, a szegénységi koncentrációval sújtott településeken is releváns szakpolitikák alakításában. A kutatási eredmények ugyanakkor nem egységesek: néhányan a kormányzati szintek közötti szabályozások hatását helyezik előtérbe (pl. Hegedüs és Teller, 2006), mások arra irányítják a figyelmet, hogy hogyan termelik újra a saját intézményi érdekeik miatt a közszolgáltatások (beleértve a szociális ellátásokat is) a rászorultságot (pl. Szalai, 2004). Mindezek mellett a helyi önkormányzatok számára rendelkezésre állnak ösztönzők, hogy a területükön belül – szomszédági megközelítésben – kezeljék a társadalmi kirekesztődést, és éljenek a tervezési és végrehajtási kompetenciáikkal, támaszkodva a saját szolgáltatásaik palettájára. Vannak ígéretes beavatkozások, és olyanok is, amelyek kellőképpen rámutatnak, hogy amennyiben párhuzamos szolgáltatásszervezést építenek ki egy szegregátumban, a projektek finanszírozásának

végével nehézségekbe ütközik a szociális szolgáltatások és a szociális munka fenntartása, éppen ezért ezek a „gazdaságtalan” megoldások problémásak lesznek hosszú távon, és a település és a szegregátuma közötti távolság csökkentéséhez sem járulnak hozzá.

A peremhelyzetbe sodródott csoportok ellátásában ellenérdekelt volt és maradt a mostani önkormányzati rendszer. Ennek köszönhetően a romatelepek „egy olyan csoport kikényszerített területi szegregációjának eredménye, amely a politikai és társadalmi viszonyaiban alárendelt az őt körülvevő társadalomnak” (Marcuse, 1997:228, saját fordítás), szemben azzal, ahol az adott csoport tagjainak önkéntes területi koncentrációja a csoporttagok jólétét szolgálják (Clark, 1965; Peach, 1996; Vincze, 2013). Az önkormányzatok pedig – a hatáskörükön belül – gyakran maguk is hozzájárulnak a területi szegregációhoz, pl. területi politikákon, lakáspolitikán és általában a fejlesztéspolitikán és beruházásokon keresztül (UN, 2014).

Az adatok azt mutatják, hogy az önkormányzatok a társadalmi egyenlőtlenségek problémájának kezelésével kapcsolatos ellenérdekltségét csak fokozza a külső stigmatizáció és a társadalmi, politikai, jogi és intézményrendszerbeni diszkrimináció (pl. Kertesi, 2005; Ladányi, 2001; Dupcsik, 2009, Feischmidt és Szombati, 2014). Jól látszik, hogy a külső és a belső folyamatok összefüggenek egymással, és egyúttal ki is egészítik, felerősítik egymást. Az egyes folyamatok eltérő erősségűek és előrehaladottságúak lehetnek egy-egy lakónegyedben, annak függvényében, hogy egy-egy fent is bemutatott tényező mennyire domináns.

4 A második perspektíva: lakásdöntés és alkalmazkodás

A második perspektíva a lakásmobilitási elméletekre reflektálva a magyarországi adatokat elemzi, különös tekintettel a roma háztartások (korlátozott) lakásújtjaira vonatkozó kérdőíves adatfelvételek eredményeire, annak érdekében, hogy bemutassa, melyek a cigánytelepekre való be- és kiköltözési mintázatok és általában a lakáslétrán való felfelé és lefelé költözések közötti fő különbségek.

Az adatok alapján bemutattam, hogy ezen a lehatárolt lakáspiaci szegmensen belüli lakásutak megkülönböztethetők a teljes lakásrendszeren belüli utaktól. Fontos

megérteni, hogy ez azzal áll összefüggésben, hogy ebben a csoportban az általánostól eltérőek az adaptáció mintázatai. Az eltérések lehatárolása érdekében két adaptációs dimenzió között kell különbséget tenni: az egyéni szintű (1) élekciklushoz kapcsolódó lakásdöntések szintje és a (2) környezeti-társadalmi feltételek diktálta lakásdöntések szintje között. Ezekben az egyéni döntésekben és háztartás-stratégiákban szerepet játszanak a társas kapcsolatrendszer és rokonsági hálózatok, helyi lakáselosztási politikák, a munkaerőpiac, az elérhetőség, a jóléti rendszer és egyéb ellátások, a diszkrimináció és általában a lakáspolitikai tényezők.

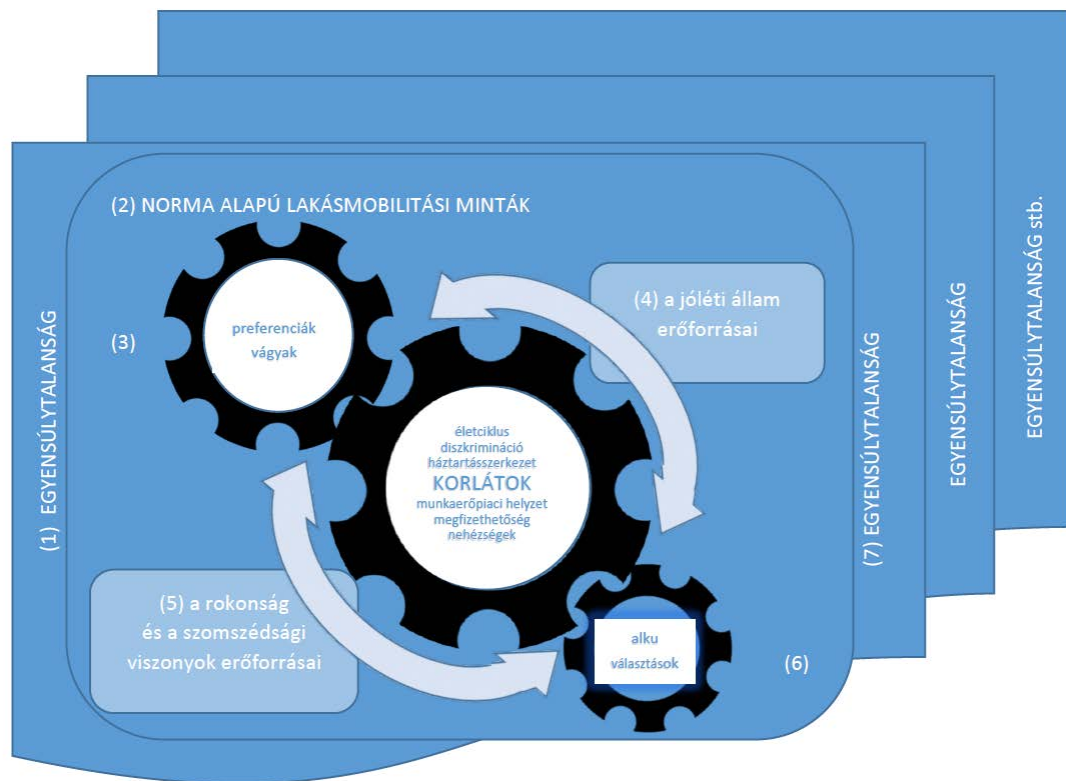
A kutatási eredmények rámutatnak a városi térségi folyamatok és a lakásmobilitás összefüggéseire. A lakásmobilitási elméletek maguk is ugyanarra az elméleti iskolára nyúlnak vissza, amely a városok dinamikájával foglalkozik, és arra építve finomítja tovább az oksági összefüggések feltárását. Példaképpen, amennyiben a lakásutak elmélete, ahogy azt David Clapham (2002) munkásságából ismerjük, kiegészül a megüresedési láncokra vonatkozó elméleti kerettel, máris érthetőbbé válik a lakás mint pénzügyi vagy befektetési stratégia, vagy épp „végső menedék” szerepét játszó elem az életútban, hiszen egy ilyen keret már magában foglalja a lakáspiaci dinamikákat, vagy akár egy egész szomszédság pozícióváltozásait is.

Annak érdekében, hogy jobban megértsük azoknak a háztartásoknak a lakásmobilitási mintáit, akiknek térben és lakáspiaci szegmensek szerint is korlátos döntési lehetőségek állnak rendelkezésre (ld. „mobilitási csatorna” paradigma), létrehoztam egy életút-alapú elemzési keretet. A legelső lakáspiaci szegmensbe való be- és kiköltözéseket mint a le- és felfelé ívelő lakáséletút térbeni megnyilvánulásait veszem. A lakásdöntést magát (attól függetlenül, hogy terv-e, vagy már megvalósult) egy „ad hoc” vagy stratégiai alkalmazkodási tevékenységnek tekintem. Az elemzési keret nem csak a lakásfogyasztási szint korrekciójával foglalkozik, hanem azzal is, hogy milyen kompromisszumok árán tud az élet egyéb területén érvényesülni a háztartás, amikor a lakásfogyasztását pl. nagyon minimális szinten tartja. A telepekre való beköltözést egy általánosan elfogadott alkalmazkodási stratégiaként kezelem, mivel gyakori, hogy mind a társadalmi kapcsolatrendszerben, mind a rokonságon belül bevett gyakorlat.

A mikro-szintű alkalmazkodási modellem belül a szegregátumokban élő háztartásokra tekintettel több faktor is releváns. Az elemzési keret két kulcskérdés vizsgálatát teszi

lehetővé: (a) a korlátok kezelését, azaz hogy a családok számára mennyire nyitott döntési lehetőség a szomszédcsági hálózat lecserélése a mainstream ellátórendszereken keresztül elérhető szolgáltatásokra, amikor bajban vannak; és (b) a lakásváltoztatási vágyak megvalósítása érdekében milyen alkukat kell meghozniuk a családoknak.

2. illusztráció Az egyéni szintű alkalmazkodás életút modellje a lakásdöntések során

Forrás: saját modell

Ezek alapján a háztartások szintjén (1) egyensúlytalanság léphet fel pl. munkahelyváltás, a háztartásméret vagy -szerkezet változása, a háztartás költségvetésének csökkenése miatt. (2) A (vélt, vágyott vagy valós) közösségi normák által meghatározott lakásmobilitási mintákhoz igazodva a háztartás megfogalmazza a lakásváltoztatási terveit (az alkalmazkodás eszköze lehet pl. a költözés, felújítás, kisebbbe költözés, stb.). (3) A háztartás vágyai egy sor akadályba ütközhetnek, mint pl. a megtakarítások hiánya, egészségi állapot, gondozási szükségletek, vagy akár diszkrimináció. Ezeket az akadályokat két erőforrás tudja enyhíteni: (4) a jóléti állam, amely pl. lakásfenntartási vagy álláskeresői támogatást, jövedelempótló segélyeket nyújthat, valamint (5) a rokonság és a szomszédcság, amely reciprok segítő

kapcsolatokon keresztül segíti a megfizethetőségi gondokat, ezzel ellenállóbbá teszi a háztartást a váratlan eseményekkel kapcsolatban, vagy akár ezeken a kapcsolatokon keresztül lehet munkát szerezni. Fontos ugyanakkor, hogy mindkét „erőforrás” önmagában súlyosbíthatja is az akadályokat, ahogy azt az illusztrációban foglalt kétirányú nyilak is jelzik. Lényeges az is, hogy a reciprocitáson alapuló kapcsolatok általában egy közösségen vagy szomszédságon belül születnek, és éppen ezért a termelődésüket nem lehet könnyen „átköltöztetni”, áthelyezni új szomszédságokba, közösségekbe. Ez az egyik oka annak, hogy felerősítheti a hátrányokat, ha valaki elköltözik a támogató rokonság közeléből, amely gyakorlatilag egy második védőhálóként működik (ld. még a szociálisan hatékony hálózatok koncepciója). (6) Mindeközben a háztartás mérlegeli a döntését kísérő hátrányokat és ezek kezeléséhez rendelkezésre álló erőforrásokat, és újraszabja a vágyait, alkukat köt, mielőtt meghozza a végleges döntést. A döntések egész tárháza, valamint kombinációja áll rendelkezésre, mint pl. a környékről való elköltözés, helyben felújítás, költözés a környéken, ez felújítással ötvözve, későbbre halasztott felújítással, a háztartás egy részének átmeneti elköltözése (pl. külföldre, ahonnan a családnak hazaküldik a keresetük egy nagy részét, hogy ki lehessen fizetni a felújítást). (7) Ha nem sikerült megteremteni a kívánt egyensúlyt, a lakásdöntés folyamata újratekődik.

Kvantitatív adatokra támaszkodva összehasonlítottam hátrányos helyzetű családok, roma családok, valamint a teljes lakosság lakásmobilitási útjait. Megállapítottam, hogy a teljes népességre vonatkozó mintázatoktól jelentős mértékben eltér a roma családok körében körvonalazódó minta, és az is látszik, hogy a marginalizáció önmagában nem magyarázza ezeket a mintákat.

A kérdőíves vizsgálatban résztvevő roma családok összes korcsoportjának kb. 40%-a soha nem élt cigánytelepen. A fiatalok és a legidősebbek (azaz azok, akiknek épp most indul a lakáséletútja, és azok, akik várhatóan a lakásút végén járnak) a többi korcsoporthoz képest nagyobb gyakorisággal élnek telepeken. Hasonló eredményt látunk, ha a lakástörténet lezárult szakaszait nézzük: A középkorú háztartásfővel rendelkező családok mintegy harmada (34%) élt valaha cigánytelepen, és az ötvenes éveikben lévők körében ez az arány 36%-ra kúszik fel (ők mindannyian elhagyták már a telepeket és nem is cigánytelepen élnek).

A teljes népességgel összehasonlítva a roma népesség lakásútjai kifejezetten eltérőek. A teljes népességben a felfelé költözők aránya a legfiatalabbak körében magasabbak, mint a roma háztartások körében, és a harmincas éveikben járó családfők esetén még tovább növekszik, hogy aztán a következő két kohorszban fokozatosan csökkenjen. Mindeközben a roma háztartások körében elenyésző a növekedés, és csak az ötvenes éveikben járó háztartásfők esetén nő meg. A legidősebb kohorsz esetén viszont mindkét csoportban fontos a lefelé költözők nagy aránya.

A két csoport nem csak a felfelé és lefelé költözők aránya szerint különbözik egymástól (50% vs. 33% a felfelé költözők aránya a teljes populáció vs. roma háztartások körében), hanem a dinamikájuk szerint is. A felfelé mobilitás kitolódni látszik a roma háztartások körében, azaz a telepekről való kiköltözés későbbi életkorban következik be. A roma háztartások rövidebb várható élettartama és az időben szintén később bekövetkező lefelé költözések egy rendszerváltás előtti lakásmobilitási mintázatot idéznek: ekkor a családok a lakáskarrier csúcspontján élték le az életük hátralévő részét (HCSO, 2016).

A roma családok válaszaik szerint a lakásváltoztatási okok körében a munkahely és az oktatás a negyvenes korosztály kivételével minden korcsoportban releváns. A rokonok közelsége inkább a fiatalabbak és az idős korosztályok számára fontos. Egy fontos felfelé költözést indukáló ok a környék minősége (ez a teljes népesség körében nem szerepel az első 10 költözési ok között sem), amely az összes korcsoport közül a legidősebbek körében a legfontosabb.

A lefelé költözési okok szintén érdekesen rendeződnek össze. A családalapítás lefelé költözéssel társulhat, főképp a második korcsoportban, de a többi korcsoportban mind lefelé, mind felfelé költözést vonz maga után. A válás egyik korcsoportban sem ok a költözésre. Ez azért is fontos eredmény, mert a válás teljes népesség körében a középkorúak esetén leginkább, de később is a lefelé költözések legfőbb indoka.

Négy tanulságot érdemes kiemelni:

- (1) A felfelé költözési okok egy része kevésbé releváns a roma családok körében. A környék jellege, a lakás mérete és minősége, a munka és az oktatás miatti okok ezek közé tartoznak. Emögött a normák által diktált elvárások és a társadalmi egyenlőtlenségek állhatnak: az általában is

alacsonyabb elfogadott lakásfogyasztási szint inkább tereli be a családokat a telepi környezetbe, hogy ott teremtsék meg maguknak az elvárt lakásméretet – annak ellenére, hogy környék rosszabb. Másrészt a munkahely miatti költözések eleve magasabb értékű környékre való költözést jelentenek, ami pedig megfizethetőségi korlátokba ütközik.

- (2) Míg a családalapítás és a függetlenné válás szerepe a költözésekben hasonló, a válás elhanyagolható indoka a lefelé költözésnek a telepi környezetben.
- (3) A roma felvételen a rokonok közelébe való költözés inkább felfelé mintsem lefelé mobilitást jelent. Ez azzal is összefüggésben állhat, hogy a legmobilabb korosztály nem telepi környezetben él.
- (4) A felfelé költözés indokainak köre eltér, ami a társadalmi egyenlőtlenségekre vezethető vissza.

Egy logit-modellt alkottam, hogy teszteljem, mely indokok játszanak szerepet a költözésekben, mivel az életciklushoz kapcsolódó okok marginális jelentőségűnek tűnnek (vagy legalább is a mintegy egy generációval korábbi mintázatot mutatják, amikor is az emberek a lakáskarrier csúcsán megállapodnak, és többé már nem költöznek). Láttuk, hogy a háztartás szerkezetében beállt változások (beleértve a házasságkötést és a válást) sem jelzik előre, hogy a háztartás felfelé vagy lefelé költözik-e, ellentétben a teljes népességgel kapcsolatos lakásmobilitási mintákkal. A modell rámutat, mennyire mások a korlátok és az ösztönzők a roma háztartások esetén. A legszembetűnőbb eredmények a következők:

- (1) Az életkor előrehaladtával csökken a lefelé költözés esélye (csak 4 korcsoportban vizsgálható az alacsony mintaelemszám miatt).
- (2) A képzettség – a várakozásaimmal összhangban – jelentősen lecsökkenti a lefelé költözés esélyét, főképp a magasabb végzettségűek (érettségizettek) esetén, akik esélye a telepre való beköltözésre csak negyede az iskolai végzettség nélküli háztartásokénak.

- (3) A háztartások mérete 4 és 6 fős háztartások esetén mutat szignifikáns összefüggést: a telepre való beköltözés esélye az egyfős háztartásokhoz képest egy négy fős család esetén már duplázódik, a hat fős családok esetén pedig a háromszorosára ugrik.
- (4) A szociális kapcsolatrendszernek is fontos szerepe van. Amikor a háztartás kapcsolatrendszere nem túlnyomó részt áll roma emberekből, a lefelé költözés esélye jelentősen lecsökken. Ha már valaki kapcsolatrendszerének csak a fele nem roma emberekből áll, két ötödére csökken az esélye annak, hogy valaki a cigánytelepre kerüljön azokéhoz képest, akiknek a barátai kizárólag romák (itt felmerülhet egy esetleges fordított oksági kapcsolat).
- (5) A település méret mutatója csak a városokra szignifikáns: Budapesthez képest a legalább 5000 fős településeken élők esélye a lefelé költözésre drámainak tűnik (azaz Budapest ebből a szempontból egy „biztonságos” hely).
- (6) A munkaerőpiaci részvétel hatása megfelel a várakozásoknak: ha valakinek nincs munkája, 1,8-szor akkora eséllyel kerül be a telepi környezetbe. Ezzel a munkanélküliség ténye a legfontosabb az alacsony iskolázottság, nagy háztartásméret és korlátozott ismeretségi kör / szociális hálózat mellett abban hogy valaki egy cigánytelepen éljen.
- (7) Azok háztartások, akiknek nincs szüksége anyagi segítségre a családjuktól vagy barátaiktól, amikor váratlan kiadás merült fel, kisebb eséllyel kell, hogy lefelé költözzenek, főképp azokhoz képest, akik rendszeresen szorulnak ilyen segítségre. Fontos azonban, hogy akiknek időről-időre (amikor szükséges) van kihez fordulniuk segítségért, nagyobb biztonságban vannak, mint akiknek nincs olyan a kapcsolatrendszerében, ahonnan számíthatnának segítségre.

5 A harmadik perspektíva: beavatkozások és szakpolitikai következtetések

A harmadik perspektíva keretén belül tereptapasztalatokra és egy empirikusan kalibrált mikro-modellre támaszkodva mutatom be, mely folyamatok táplálják a helyi

szintű szegregációt, annak érdekében, hogy felvessek néhány szakpolitikai következtetést.

Az elemzés során bemutatom, hogy amennyiben az egyenlőtlenség kiválasztott dimenzióit kezelik, valamint ellenőszönzőkkel módosítják az egyéni alkalmazkodási stratégiákat, akkor a szegregáció ütemét lehet módosítani. Ennek pedig a szakpolitikákra vonatkozó következményei is vannak: ha ugyanis a szakpolitika tervezése nem veszi figyelembe, hogy a telepekről való menekülés csak akkor lehetséges, ha a lakásmobilitási csatornákon kívül további csatornák nyílnak meg, és az egyéni szintű alkalmazkodás mindkét rétegét meg kell, hogy szólítsák, akkor szükségszerűen kudarcra van ítélve a beavatkozás.

Ismert kutatási eredmény, hogy amennyiben a helyi lakosságot szociálisan sérülékeny csoportok alkotják, térben koncentrálódva, az önkormányzatoknak forrásigényes helyi szolgáltatásokat kell nyújtani a támogatásuk érdekében. A megnövekedett igényre többfajta válasszal élnek a települések: 1. Nem avatkoznak be, és az alacsony színvonalú szolgáltatásokat nyújtják, ami rosszul ellátott területeket és további leromlási - hanyatlási folyamatokat indukál – épp a szolgáltatásokba való beruházások elmaradása miatt. 2. Bővítik a szolgáltatásokat és a helyi igényekhez igazítják ezeket. 3. Csökkentik a szolgáltatásokat, ami részben a helyi lakosok elvándorlásához vezet, akik helyére egy alacsonyabb státuszú, szegényebb lakosság költözik az egyre csökkenő ingatlanáraknak köszönhetően. Ezzel együtt kiépíthetnek „párhuzamos” ellátásokat, pl. jótékonyági szervezetekre építve – hasonlóan ahhoz, amit „a konfliktusok okozta gazdaságtalan” megoldásként (*diseconomies of conflict*) tartunk számon (az egyes scenáriókat Teller (2009) mutatja be részletesen).

A magyarországi kontextusban, hasonlóan Közép-Európa országaihoz, számos integrációs és asszimilációs törekvés kísérte a cigányság átköltöztetését szegényes, de megfelelőbb lakhatásba az iparosítás diktálta munkaerőhiány enyhítése érdekében. Ilyenek voltak a telepfelszámolási és áttelepítési beavatkozások (Hajnáczy, 2015; Teller, 2018). A programok korabeli értékelése embertelen lakhatási helyzeteket tárt fel, és így tette nyilvánvalóvá az üres, alacsony komfortfokozatú és rossz minőségű lakásokba való beköltöztetési beavatkozások kudarcát (Dupcsik, 2009). Néhány évtizeddel később már több önkormányzat, elsősorban városok, a lakhatási szegénység kezelésére változatos eszközöket alkalmazott, pl. infrastrukturális fejlesztéseket, lakásfenntartási támogatás nyújtását, adósságkezelési szolgáltatásokat. Ezek a

beavatkozások azonban sokszor egy olyan közpolitikai környezetben történtek, amely elsősorban szegény-ellenes, és a roma családok szegregátumokba való költöztetésével párhuzamosan zajlottak (Teller, 2018).

Az elmúlt néhány évben zajló programok helyi kontextusát egy mintegy 20-40 éves „lemaradás” jellemzi, már ami a lakhatás fizikai körülményeit illeti. Ezt súlyosbítja a telepek gyakran perifériás elhelyezkedése, ami miatt a telepek hozzáférése a szolgáltatásokhoz (mind számban, mind minőségben) eleve rosszabb. A lakhatás területén nem csak a rosszabb minőség, hanem a lakhatás bizonytalansága is kritikus lehet: a családoknak sokszor semmilyen jogcíme nincs a lakásukban, vagy egy nagyobb hátralék miatt kilakoltatás fenyegeti őket. Összességében tehát számos gondot kell helyben kezelni, amelyek az egyes háztartás szintjén akár túl is mutathatnak.

A terepi tapasztalatok ugyanakkor azt mutatják, hogy a helyi beavatkozások sokszor megrekednek az „életmentés” szintjén, azaz épp csak az életveszélyes lakhatási helyzeteket hátrítják el – a lakhatást egy minimális minőségre feljavítva. A helyben történő rehabilitáció elemei az infrastruktúra felújítása és elérhetővé tétele (víz, áramellátás, szennyvízhálózat) és a közlekedési elérhetőségek javítása (útfelújítás, közlekedésszervezés), és a lakhatás legalizációja vagy legalább is formalizációja. Mindezek mellett több kulscs kérdéssel nem foglalkoznak, mint a megfizethetőség javítása új mobilitási csatornák megnyitásával (ezen belül is a családok integrált környezetbe való költöztetése, elköltöztetés, a teljesen szegregált telepek felszámolása). Ezek a programok gyakran szegény önkormányzatok programjai, mivel maga a szegénység is hátrányos helyzetű régiókban koncentrálódik, és a kapcsolt munkaerőpiaci és képzési beavatkozások gyakran ad hoc jellegűek, így nem nyújtanak valós perspektívát a családoknak.

Egy további terepi tapasztalat, hogy a szétesett közösségek hosszú távú elköteleződést kívánnak, annak érdekében, hogy az egyéni esetkezelésen túl a közösség fejlesztése is megindulhasson. Végül pedig a beavatkozások beágyazódása és fenntarthatósága azon múlik, hogy (legalább helyben) hogyan és mit kezdenek a diszkriminációval, és tágabb értelemben a szakágazati szereplők (pl. az oktatási és a munkaerőpiaci szereplők) hogyan kezelik a kirekesztést. A magyar kontextusban ez az egyik legsúlyosabb faktor, ahogy azt a kvantitatív adatok is mutatják. Látjuk, hogy a helyi előremutató

kezdeményezések hosszútávú sikere is semmibe vész, ha a nagy ágazati politikák ellenük hatnak.

Annak érdekében, hogy megvizsgáljam, melyek a szegregációs folyamatoknak azok a bemeneti pontjai, amelyeken keresztül a folyamat módosítható, egy szomszédsági folyamatokat modellező Netlogo mikroszimulációt készítettem, amelynek paraméterei (1) lakásérték különbség, (2) jövedelmi különbség, (3) diszkrimináció, (4) lakáspiaci státusz / stigma egy adott értékhatár alatt. A modell célja csupán az, hogy bemutassa, hogy egyéni szintű ösztönzők befolyásolhatják a leromlás gyorsaságát, azaz ezeknek a dimenzióknak a kezelése is már elő tudja mozdítani helyi beavatkozások sikerét.

A modell alapján az körvonalazódik, hogy kis arányú kisebbség esetén az olcsóbb és a drágább értékű lakáspiaci szegmens közötti értékkülönbséget kell kezelni, hogy ne következzen be a terület hanyatlása. A jövedelemkülönbségek megléte nem gyorsítja számottevően a folyamatokat, legalább is ahhoz képest nem, hogy mikortól tartanak valamit „leromlott” lakásnak (azaz az olcsóbb lakáspiaci szegmensbe tartozónak). Ha az értékkülönbözöt nagy, már alacsony diszkriminációs szint mellett is hirtelen hanyatlás következhet be. Elsősorban preventív intézkedésekkel lehet megelőzni, hogy az arányaiban kicsi kisebbséggel rendelkező környékeknek a jövedelemkülönbségek és a diszkrimináció (valamint az olcsóbb szegmens stigmatizációja) miatt középtávon bekövetkező hanyatlását meg lehessen előzni.

Azok a szomszédságok, ahol a társadalmi távolság és a lakásárak különbsége is kicsi, de a diszkrimináció nagy, szintén gyors hanyatlásnak vannak kitéve (még akkor is, ha az értékcsökkenést nem azonnal szankcionálják – stigmatizálttá téve ezzel ezt a lakásállományt).

Amennyiben a környéken kb. fele-fele arányban élnek a társadalmi vagy etnikai csoportok, a tényezők három olyan kulcskombinációját érdemes kiemelni, amelyek a terület hanyatlását okozzák: (1) nagy jövedelemkülönbség, nagy értékkülönbség és alacsony diszkrimináció, (2) erős diszkrimináció kis árkülönbséggel és jövedelemkülönbséggel kombinálva, (3) minimális értékkülönbség, gyenge diszkrimináció, a leromlást nem azonnal szankcionáló közeg, de nagy jövedelemkülönbségek. Ez utóbbi kombináció lassabban idéz elő leromlást, de azért

nagyon fontos mégis kihangsúlyozni, mert amennyiben a jövedelemkülönbségekkel nem foglalkozik egy (helyi) program vagy beavatkozás, a leromlás még heterogén, inkluzív közösségekben is be fog következni már középtávon.

A modell bemutatja, hogy egy terület leromlásának mikro-szintű kulcstényezői egymással együttműködésben működnek, és bár van, hogy csak hosszabb időtávon, de akkor hirtelen kimenetként okozhatják egy terület hanyatlását. Mivel a releváns szakpolitikai programok és a beavatkozások is gyakran területi megközelítésben szerveződnek, ezért nagyon fontos, hogy ezt a folyamatok területi interszekcionalitásának a tudatában tegyék. A beavatkozások sokszor nem foglalkoznak a folyamatok összetettségével, és még ritkábban igyekeznek azokat az ágazati politikai összefüggéseket is kezelni, amelyek a fent is említett jövedelemkülönbséget, értékkülönbségeket és diszkriminációt eredményezik. Éppen ezért a helyi projektek szintjén legalább az érintett szomszédokat érdemes ezek alapján a szempontok alapján is megvizsgálni, és a megfelelő intézkedéseket és tevékenységeket is végrehajtani – a lakónegyedekben és azok határain túlra tekintve.

6 Összefoglalás

A kvantitatív és kvalitatív elemzési eredményekre, valamint a mikroszimulációs modellre építve arra következtethetünk, hogy a történi folyamatok miatt a városi és a vidéki szegregált telepek egy speciális szerepet játszanak a roma háztartások lakásútjában, és hogy a romákat érintő társadalmi egyenlőtlenségek együtt járnak a lakáspiac szegmentációjával és a térbeni elkülönüléssel. Mind a szakpolitikai, mind pedig a társadalmi kontextus szintjén vannak olyan tényezők, amelyek intézményesülve járulnak hozzá a szegregátumok fennmaradásához és növekedéséhez, ami pedig a telepek és a többi lakáspiaci szegmens közötti egyenlőtlenségek növekedéséhez is vezet.

Kvantitatív adatok felhasználásával hasonlítottam össze a hátrányos helyzetű családok, roma háztartások és a teljes népesség lakásmobilitási mintázatait. A roma háztartások esetén körvonalazódó minták – amelyek merőben eltérnek a teljes népességre jellemző mintáktól – nem magyarázhatók csak a társadalmi státusz

különbségeivel. Az adatok mutatják, hogy jelentősen javultak a roma családok lakhatási körülményei az elmúlt évtizedek során, és hogy a lakásminőség olló valamelyest bezárult. Ugyanakkor azoknak az aránya, akik szegregátumokban élnek, egyáltalán nem csökkent, és a lakásminőség különbségeinek csökkenésével párhuzamosan a lakosság etnikai koncentrációja zajlik.

A roma felvétel alapján a roma háztartások összes kohorszában kb. 40%-ot tesz ki azoknak az aránya, akik soha nem laktak cigánytelepen. A legfiatalabbak és a legidősebbek (azaz azok, akik éppen most kezdik, vagy éppen most fejezik be a lakáskarrierjüket) körében nagyobb eséllyel élnek telepeken összehasonlítva a többi korcsoporttal. Ugyanez igaz arra is, hogy valaha élt-e a háztartás telepen: a középkorú családfőjű roma családok mintegy harmada (34%-a) lakott már telepen, és ez az arány 36%-ra kúszik fel az ötvenes éveikben járó háztartásfők családjai esetén (közülük már senki nem él a telepen).

A teljes népességhez képest a roma háztartások lakáséletútjai merőben eltérőek. A teljes népességben a felfelé költözők aránya nagyobb a legfiatalabb korcsoportban, mint a romák körében, és hatalmasat nő a harmincas korosztály körében, mielőtt lassan csökkenne a következő két korosztályi csoportban. A roma háztartások esetén a felfelé költözők aránya szerény marad, és csak az ötvenes éveikben járó háztartásfők esetén nő meg. Mind a teljes, mind pedig a roma népesség esetén megfigyelhető a legidősebbek körében a lakásérték csökkenése.

A telepekre való beragadás esélyét növelő okok a befejezetlen és alacsony végzettség, a nagy háztartásméret (egy hat fős háztartás esetén megháromszorozódik az egyfős háztartáshoz képest), a kizárólag roma emberekből álló kapcsolatháló (kétszeresére nő a beragadás esélye ahhoz képest, mint ha a család kapcsolatrendszerében fele-fele arányában vannak romák és nem romák), kis településméret, munkanélküliség (kétszeresére súlyosbítva az esélyt), és a reciprocitáson alapuló segítő hálózat hiánya. A szegregációs folyamatok mikroszimulációja, amellyel a diszkriminációt, jövedelemkülönbséget, lakásérték-különbséget és a hanyatlásról történő vélekedést modelleztem, rámutat, hogy ezeket a problémákat komplexitásukban kell kezelni, és hogy azokat az ágazati szakpolitikai összefüggéseket is kezelni kell, amelyek ezekhez a különbségekhez vezetnek. A területi alapon szervezett helyi projektek esetén pedig mindezeket a tényezőket legalább is fel kell tárni, hogy eredményesek legyenek a beavatkozások.

7 Hivatkozások

Bernát, A. (2019): Integration of the Roma in Hungary in the 2010s. In: Tóth, I. Gy. (ed): *Hungarian Social Report 2019*. Budapest: Társki, pp. 195-214.

Clapham, D. (2002): Housing Pathways: A Post Modern Analytical Framework, In: *Housing, Theory and Society*, 19:2, pp. 57-68., DOI: 10.1080/140360902760385565

Clark, K. (1965): *Dark Ghetto*, Harper and Row: New York

Dupcsik, Cs. (2009): *A magyarországi cigányság története*, Budapest: Osiris

European Commission/World Bank (2014): Handbook for improving the living conditions of Roma, retrieved from <http://documents.worldbank.org/curated/en/426791468030548664/pdf/923950WP0P14390C00Handbook0complete.pdf>

Feischmidt, M. & Szombati, K.: (2014): Ahol a kölcsönös félelem igazgat, In: Szuhay P. (ed.): *Távolodó világaink – A cigány-magyar együttélés változatai*. Cigány Néprajzi Tanulmányok 16., pp. 377-387.

Földi, Zs. (2006): *Neighbourhood Dynamics in Inner-Budapest - a realist approach*. Doctoral thesis. Netherlands Geographical Studiesm 350, Utrecht University

Hajnóczky, T. (2015): „Egyértelmű, hogy a cigányok nem tekinthetőek nemzetiségnek.” *Cigánypolitika Dokumentumokban 1956–1989*, Gondolat Kiadó

Havas, G. (2008): Esélyegyenlőség, deszegregáció, In Fazekas, K., Köllő, J., & Varga, J. (eds.): *Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért*, Ecostat: Budapest, pp. 121-138.

HCSO (2016): *Miben élünk? A 2015. évi lakásfelmérés főbb eredményei*. Retrieved from http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/miben_elunk15.pdf

Hedström, P. (2005): *Dissecting the Social. The Principles of Analytical Sociology*. Cambridge University Press, Cambridge

Hegedüs, J. & Teller, N. (2006): The privatisation of the housing stock in Eastern Europe: Hungary, In: N. Horsewood and P. Neuteboom (eds.): *The social limits to growth. Security and insecurity aspects of home ownership*, Delft University Press, Volume 31 Housing and Urban Policy Studies, pp. 137-160.

Jelinek, Cs. & Virág, T. (2019): *György-telep. Ten Years of Urban Regeneration in a Poor Neighbourhood, Hungary*. RELOCAL Case Study N° 14/33. Joensuu: University of Eastern Finland. Retrieved from: https://relocal.eu/wp-content/uploads/sites/8/2019/05/14_HU-Case-2-Social-Urban-Regeneration.pdf

Kertesi, G. (2005): *A társadalom peremén: Romák a munkaerőpiacon és az iskolában*, Budapest: Osiris Kiadó

Ladányi, J. & Virág, T. (2009): A szociális és etnikai alapú lakóhelyi szegregáció változó formái Magyarországon a piacgazdaság átmeneti időszakában, In: *Kritika*, 2009. július–augusztus, pp. 2-8.

Ladányi, J. (2001): The Hungarian Neoliberal State, Ethnic Classification, and the Creation of a Roma Underclass, In: Emigh, R.J. & Szelényi, I. (ed.): *Poverty, Ethnicity, and Gender in Eastern Europe During the Market Transition*, London: Praeger, pp 67-82.

Messing, V. (2014): Methodological puzzles of surveying Roma/Gypsy populations, In: *Ethnicities*, 14(6), pp. 811–829., DOI: <https://doi.org/10.1177/1468796814542180>

Peach, C. (1996): Good segregation, bad segregation, In: *Planning Perspectives*, 11(4), pp. 379–398., DOI:10.1080/026654396364817

Schelling, T. (1969): Models of Segregation, In: *The American Economic Review*, Vol. 59, No. 2, Papers and Proceedings of the Eighty-first Annual Meeting of the American Economic Association (May, 1969), pp. 488-493.

Skifter Andersen, H. (2003): *Urban Sores: On the Interaction between Segregation, Urban Decay and Deprived Neighbourhoods*, Routledge, London

Szalai, J. (2004). A jóléti fogda I., In: *Esély*, 2004/6, pp. 19-37.

Teller, N. (2004): Public Administration Reforms in Hungary, In: *Reforming Local Public Administration: Efforts and Perspectives in South-East European Countries*, Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung, pp. 58-67

Teller, N. (2009): Vulnerable Groups and the Effects of Selected Local Government Service Delivery Policies in Three Hungarian Cities, In: Pallai, K. (ed): *Who Decides? Development, Planning, Services, and Vulnerable Groups*. OSI/LGI: Budapest, pp. 181-252.

Teller, N. (2018): Adaptációs csapdák – cigánytelepek és lakásutak, In: *Romológia* 2018/14, pp. 93-108.

UN (2014): *Report of the Special Rapporteur on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living, and on the right to non-discrimination in this context*, Leilani Farha, A/HRC/28/62, Retrieved from <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/248/16/PDF/G1424816.pdf?OpenElement>

Vincze, E. (ed.) (2013): Spatialization and Racialization of Social Exclusion: The Social and Cultural Formation of Gypsy Ghettos in Romania in a European Context. Special Issue, *Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Sociologia*. Introduction. pp. 5-21., Retrieved from <http://www.studia.ubbcluj.ro/download/pdf/816.pdf>

Wong, G. K. M. (2002): A Conceptual Model of the Household's Housing Decision-Making Process: The Economic Perspective, In: *Review of Urban and Regional Development Studies*, 14(3), pp. 217–234. DOI:10.1111/1467-940x.00055

8 Melléklet

8.1 1. melléklet: Terepmunkára épülő projektek

A következő felsorolás azokat a tanácsadói és kutatási projekteket tartalmazza, amelyeket lehetővé tették a szakmai munkám során az empirikus anyagok gyűjtését, ezzel pedig a dolgozat kvalitatív adatforrását jelentették.

- 1) Kutatás a Magyar Máltai Szeretetszolgálat megbízásából: helyi társadalmi befogadási projektek értékelése négy magyarországi és négy romániai telepen (2019-2020) (kutatásmódszertan kialakítása és adatgyűjtés, terepmunka, és a telepeken folyó szociális munka és projektelemek követése)
- 2) A Világbank tanácsadója a magyarországi profiling rendszerre vonatkozó javaslatok kidolgozásában (2017-2019) (tanácsadó, terepmunka a profiling rendszer működésének áttekintése érdekében a sérülékeny csoportok tekintetében, köztük a roma kliensekkel zajló munka vizsgálata)
- 3) Deszegregációs tanácsadó: EU-s forrásokból zajló lakhatási és oktatási deszegregációs módszertan és beavatkozások kidolgozása és követése (2016-2018 és 2019-2020) (együttműködés a magyar államigazgatással, településekkel és az Európai Bizottsággal)
- 4) Tanácsadó: a Magyar Máltai Szeretetszolgálat tiszabői és –burai programjainak követése (2016-17) (A monitoring indikátorok összeállítása)
- 5) Tanácsadó: A komplex telepprogramok értékelése a TKKI/EMMI megbízásából (2016) (az értékelési jelentés társszerzője)
- 6) Tanácsadó: Deszegregációs Útmutató elkészítése a Régiók Bizottsága megbízásából (2014-2015) (Az Európai Unió fejlesztések lakhatási és oktatási deszegregációs kimenetelű tervezéséhez nyújtott tanácsadás az Irányító hatóságok és a Bizottság szintjén – a 2014-2020-as időszakra vonatkozóan, tereplátogatások Magyarországon, Szlovákiában, Romániában és Spanyolországban)
- 7) Tanácsadó a Világbank Helyi Esélyegyenlőségi Programok módszertanának átfogó vizsgálata projektjében (2014-2015) (Terepmunka, adatelemzés és egy

- kézikönyv társszerzője a helyi társadalmi befogadási programok sikeresebb tervezése érdekében)
- 8) Tanácsadó az MtM/OSI megbízásából a „Toolkit for Roma Integration” bizottsági belső módszertani anyag lakhatási fejezetének elkészítésében és a tagállamok irányító hatóságainak és a bizottsági szakterületi munkatársak felkészítése (2015)
 - 9) Kutatási asszisztens: a Magyar Tudományos Akadémia roma politikai elit kutatásában adatgyűjtő (2015) (lakáspolitikai esettanulmány elkészítése)
 - 10) Az Erudito Zrt. tanácsadója a Telepfelszámolási Stratégia elkészítésében az EMMI megbízásából (2013) (adatok másodelemzése a magyarországi lakhatási és szegregáció helyzetéről, valamint a lakhatási szegregációt felszámoló intézkedések tervezése)
 - 11) Kutató a Magyar Máltai Szeretetszolgálat SEE PAIRS projektjében (tematikus szakértő a lakhatási befogadási témakörben (2013 - 2015) (a magyar adatgyűjtés és elemzés vezetése, a lakhatási munkacsoport vezetése, tereplátogatások Magyarországon és Szerbiában).
 - 12) Az NFÜ tanácsadója (az MtM/OSI támogatásával) Az ERFA roma lakhatási integrációs felhasználásának tervezésében (2012 –2013) (tanácsadás az NFÜ részére a felhívás tervezésében magyarországi tereplátogatásokra támaszkodva)
 - 13) Kutató a befogadást célzó lakhatási és oktatási fejlesztéspolitikák értékelésében (2012-2013) (adatelemzés és tereplátogatás Magyarországon az esélyegyenlőség-elvű fejlesztéspolitika oktatási és lakhatási beruházásainak hatásértékelése céljából)
 - 14) Tanácsadó a MERI hálózat (MtM/OSI) megbízásából helyi roma integrációs programok és jógyakorlatok értékelése céljából (2012) (a jógyakorlat-kiválasztás módszertanának kidolgozása, a munkaerőpiaci, közösségfejlesztési és lakhatási programok értékelése)
 - 15) Kutatásvezető: a Nemzeti Társadalmi Fejlesztési Stratégia első évének értékelése a Roma Évtized Titkárság megbízásából (2012 - 2013), majd az árnyékjelentés 2014-2015-ös aktualizálása (a Titkárság módszertani útmutatója alapján, a civil koalíció értékelő munkájának vezetése)

- 16) Kutató A szociális bérleti szektorhoz való hozzáférés akadályai 13 európai tagállamban projektben (A European Observatory on Homelessness keretén belül) (2010 –2011) (A bérlakáelosztási gyakorlatok hatása a hajléktalanok hozzáféréseire témájú elemzés vezető kutatója)
- 17) Vezető kutató a TÁMOP projektek társadalmi befogadási hatásaival kapcsolatban (2012 –2013), az NFÜ megbízásából (az értékelés módszertanának kialakítása, elemzés a társadalmi befogadást, koragyerekkori fejlesztést, lakhatást, munkaerőpiacot és képzést tartalmazó projektekről)
- 18) Kutató a Gyerekesély Programok Kistérségi Tükreinek elkészítésében a Magyar Máltai Szeretetszolgálat megbízásából (2012) (kistérségi elemzés készítése a beavatkozások pontosabb tervezése érdekében, részben tereplátogatásokra támaszkodva)
- 19) Vezető kutató a roma integrációs fejlesztési források hatásértékelése során az NFÜ megbízásából (2011) (a hatásértékelés módszertanának kidolgozása és a kutatás vezetése, beleértve tereplátogatásokat)
- 20) Kutatási asszisztens a CEU-Romaversitas-MTA „100 város oktatáspolitikája” kutatási projektben (2010-11) (a területi adatgyűjtési eszköz elkészítésében való támogatás, négy városban adatgyűjtés)
- 21) Kutató az OSI megbízásából 5 Közép-európai tagállam roma lakhatási integrációs programjairól az ERFA hatékonyabb felhasználását segítő (2010 –2011) (Egy „Vademecum” elkészítése a tereplátogatások és esettanulmányok alapján a helyi programtervezők és a források tervezői számára, tereplátogatások mind az 5 tagállamban)
- 22) Tagja a Harlem Children Zone magyarországi adaptációját kidolgozó szakértői csoportnak (2010) az EMMI megbízásából (tereplátogatás az Amerikai Egyesült Államokban)
- 23) Kutató a Komplex telepprogramok 2005-2008-as programjainak értékelésében az ICSSZEM megbízásából (2010) (az értékeléshez adatgyűjtés, tereplátogatás, elemzés)
- 24) Kutató a Lakhatási szegénység jelentés elkészítésében a Habitat for Humanity, Magyarország megbízásából (2009) (adatelemzés a lakhatási körülmények feltáráshoz és lakáspolitikai elemzés)

- 25) Kutató az EU 7. keretprogramjában a „Demographic Changes and Housing Wealth (DEMHOW)” projektben (2008 –2011) (a magyar kutatócsoport tagja, kvalitatív és kvantitatív adatelemzés, szerkesztés)
- 26) Tanácsadó Bosznia-Hercegovina Emberi Jogi és Menekültügyi Minisztériumának, az Európai Bizottság megbízásából (2008) (szociális lakáspolitikai tanácsadó)
- 27) Ösztöndíjas kutató az Open Society Institute Budapest (2006-2007) programjában (kutatási jelentés: „Analysis of the Spatial Concentration of Vulnerable Groups and the Effects of Selected Local Government Service Delivery Policies in three Hungarian Cities: The cases of Tatabánya, Miskolc, and Magdolna District, Budapest”)
- 28) Az ESPON 1.4.2 keretprogram magyar kutató csoportjának tagja: Lakhatás és regionális fejlődés (2005 –2006) (adatgyűjtés- és elemzés, szakirodalom áttekintés, és az adatbázisok értékelése a területi és lakhatási folyamatok követhetősége szempontjából)
- 29) Kutató az „Origins of Security and Insecurity of Homeownership (OSIS)” programban (6. keretprogram) (2004 –2006) (A magyar kutatócsoport tagja, kvantitatív és kvalitatív adatfelvételek és ezek elemzése, intézményrendszer elemzése)
- 30) Lakáspolitikai tanácsadó a 2004-ben indult roma telepfelszámolási mintaprogramban, a helyi mentorok támogatása, a projektek értékelése (2004 – 2006) (a mentorokkal folyamatos kapcsolattartás, tereplátogatások, adatgyűjtés és értékelés)

8.2 2. melléklet: A lefelé mobilitás Logit modellje

Model Output (generated in SPSS).

		Notes	
Syntax		logistic regression var=mobility_2dir /method=ENter korcsop4 iskveg4_n htletsz6 network settlement_4 work_n j20 /CONTRAST (settlement_4)=INDICATOR(1) /CONTRAST (htletsz6)=INDICATOR(1) /CONTRAST (korcsop4)=INDICATOR(1) /CONTRAST (iskveg4_n)=INDICATOR(1) /CONTRAST (network)=INDICATOR(1) /CONTRAST (work_n)=INDICATOR(1) /CONTRAST (j20)=INDICATOR(1) /CRITERIA=PIN (.5) POUT (.10) ITERATE(50) CUT(.5).	
Resources	Processor Time		00:00:00,06
	Elapsed Time		00:00:00,05

Case Processing Summary

Unweighted Cases ^a		N	Percent
Selected Cases	Included in Analysis	893	44,6
	Missing Cases	1111	55,4
	Total	2004	100,0
Unselected Cases		0	,0
Total		2004	100,0

a. If weight is in effect, see classification table for the total number of cases.

Dependent Variable Encoding

Original Value	Internal Value
upward movers	0
downward movers	1

Categorical Variables Codings

		Frequency	Parameter coding				
			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Household size - 6 groups	1,00	76	,000	,000	,000	,000	,000
	2,00	129	1,000	,000	,000	,000	,000
	3,00	162	,000	1,000	,000	,000	,000
	4,00	170	,000	,000	1,000	,000	,000
	5,00	153	,000	,000	,000	1,000	,000
	6 or more	203	,000	,000	,000	,000	1,000
What is the share of Roma among your friends?	all of them are Roma	225	,000	,000	,000	,000	
	majority of them are Roma	233	1,000	,000	,000	,000	
	half-half of them are Roma and non-Roma	299	,000	1,000	,000	,000	
	majority of them are not Roma	91	,000	,000	1,000	,000	
	no Roma	45	,000	,000	,000	1,000	
Finished education 4 groups	less than 8 grades	144	,000	,000	,000		
	8 grades	485	1,000	,000	,000		
	vocational education	216	,000	1,000	,000		
	maturity or higher	48	,000	,000	1,000		
Has your household/ family received any financial aid from other households?	yes, regularly	25	,000	,000	,000		
	yes, from time to time	77	1,000	,000	,000		
	yes, seldom	60	,000	1,000	,000		
	no	731	,000	,000	1,000		
Settlement size - 4 groups	Budapest	95	,000	,000	,000		
	county seat, city with county rights	121	1,000	,000	,000		
	other town above 5000 inhabitants	263	,000	1,000	,000		
	settlement with less than 5.000 inhabitants	414	,000	,000	1,000		
4 age groups	- 30	233	,000	,000	,000		
	31 - 40	261	1,000	,000	,000		
	41 - 50	216	,000	1,000	,000		
	51 -	183	,000	,000	1,000		
Do you work or do you have a job (including temporary work and business)?	yes	206	,000				
	no	687	1,000				

Block 0: Beginning Block

Classification Table^{a,b}

	Observed	Predicted		Percentage Correct	
		Sample of upward and downward movers upward movers	downward movers		
Step 0	Sample of upward and downward movers	upward movers	497	0	100,0
		downward movers	396	0	,0
	Overall Percentage				55,7

a. Constant is included in the model.

b. The cut value is ,500

Variables in the Equation

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 0	Constant	-,227	,067	11,374	1	,001	,797

Variables not in the Equation

Step 0	Variables	Score	df	Sig.
	4 age groups	10,580	3	,014
	4 age groups (1)	,307	1	,580
	4 age groups (2)	2,369	1	,124
	4 age groups (3)	1,424	1	,233
	Finished education 4 groups	40,609	3	,000
	Finished education 4 groups(1)	6,550	1	,010
	Finished education 4 groups(2)	17,752	1	,000
	Finished education 4 groups(3)	13,465	1	,000
	Household size - 6 groups	22,476	5	,000
	Household size - 6 groups(1)	,649	1	,420
	Household size - 6 groups(2)	2,958	1	,085
	Household size - 6 groups(3)	,854	1	,355
	Household size - 6 groups(4)	,023	1	,880
	Household size - 6 groups(5)	20,223	1	,000
	What is the share of Roma among your friends?	54,842	4	,000
	What is the share of Roma among your friends?(1)	,011	1	,917
	What is the share of Roma among your friends?(2)	9,497	1	,002
	What is the share of Roma among your friends?(3)	10,215	1	,001
	What is the share of Roma among your friends?(4)	6,001	1	,014
	Settlement size - 4 groups	22,568	3	,000
	Settlement size - 4 groups(1)	,070	1	,792
	Settlement size - 4 groups(2)	4,511	1	,034
	Settlement size - 4 groups(3)	,534	1	,465
	Do you work or do you have a job (including temporary work and business)?(1)	28,437	1	,000
	Has your household/ family received any financial aid from other households?	5,615	3	,132
	Has your household/ family received any financial aid from other households?(1)	,198	1	,656
	Has your household/ family received any financial aid from other households?(2)	3,160	1	,075
	Has your household/ family received any financial aid from other households?(3)	,021	1	,883
	Overall Statistics	127,074	22	,000

Block 1: Method = Enter

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	137,123	22	,000
	Block	137,123	22	,000
	Model	137,123	22	,000

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	1089,390 ^a	,142	,191

a. Estimation terminated at iteration number 4 because parameter estimates changed by less than ,001.

Classification Table^a

	Observed	Predicted		Percentage Correct
		Sample of upward and downward movers upward movers	downward movers	
Step 1	Sample of upward and downward movers	upward movers 373	124	75,1
		downward movers 175	221	55,8
Overall Percentage				66,5

a. The cut value is ,500

Variables in the Equation

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1 ^a			9,492	3	,023	
4 age groups						
4 age groups (1)	-,470	,200	5,537	1	,019	,625
4 age groups (2)	-,423	,212	3,992	1	,046	,655
4 age groups (3)	-,638	,226	7,966	1	,005	,528
Finished education 4 groups			16,110	3	,001	
Finished education 4 groups(1)	-,565	,211	7,199	1	,007	,568
Finished education 4 groups(2)	-,877	,251	12,228	1	,000	,416
Finished education 4 groups(3)	-1,383	,443	9,751	1	,002	,251
Household size - 6 groups			17,028	5	,004	
Household size - 6 groups(1)	,629	,325	3,739	1	,053	1,877
Household size - 6 groups(2)	,473	,317	2,218	1	,136	1,605
Household size - 6 groups(3)	,653	,315	4,291	1	,038	1,922
Household size - 6 groups(4)	,611	,320	3,653	1	,056	1,842
Household size - 6 groups(5)	1,145	,309	13,749	1	,000	3,142
What is the share of Roma among your friends?			29,145	4	,000	
What is the share of Roma among your friends?(1)	-,575	,206	7,818	1	,005	,563
What is the share of Roma among your friends?(2)	-,925	,195	22,578	1	,000	,396
What is the share of Roma among your friends?(3)	-1,039	,296	12,355	1	,000	,354
What is the share of Roma among your friends?(4)	-1,257	,382	10,803	1	,001	,285
Settlement size - 4 groups			8,603	3	,035	
Settlement size - 4 groups(1)	,637	,339	3,522	1	,061	1,890
Settlement size - 4 groups(2)	,815	,308	7,003	1	,008	2,260
Settlement size - 4 groups(3)	,482	,303	2,530	1	,112	1,619
Do you work or do you have a job (including temporary work and business)?(1)	,601	,199	9,074	1	,003	1,823
Has your household/ family received any financial aid from other households?			9,879	3	,020	
Has your household/ family received any financial aid from other households?(1)	-,941	,503	3,501	1	,061	,390
Has your household/ family received any financial aid from other households?(2)	-1,600	,525	9,298	1	,002	,202
Has your household/ family received any financial aid from other households?(3)	-1,142	,443	6,653	1	,010	,319
Constant	,764	,618	1,527	1	,216	2,146

a. Variable(s) entered on step 1: 4 age groups , Finished education 4 groups, Household size - 6 groups, What is the share of Roma among your friends?, Settlement size - 4 groups, Do you work or do you have a job (including temporary work and business)?, Has your household/ family received any financial aid from other households?.

8.3 3. melléklet: A területi leromlás szegregációs összefüggéseinek Netlogo modellje

```
globals [  
  percent-similar ;; on the average, what percent of a turtle's neighbors  
                  ;; are the same color as that turtle?  
  percent-unhappy ;; what percent of the turtles are unhappy?  
]  
  
turtles-own [  
  happy?          ;; for each turtle, indicates whether at least nr of similar-wanted turtles  
                  are around, that are the same colour  
  similar-nearby  ;; how many neighboring patches have a turtle with my color?  
  other-nearby   ;; how many have a turtle of another color?  
  total-nearby   ;; sum of previous two variables  
  income-level   ;; income level of the turtle depending on the colour of the patch it is on  
]  
  
patches-own [  
  reds-nearby ;; how many neighboring patches have a red turtle?  
  yellows-nearby ;; how many neighboring patches have a yellow turtle?  
  local-income ;;-- changes with the individual that stands on it  
  av-income ;; the value of the patch  
]  
  
to setup  
  clear-all  
  ask n-of number patches [set pcolor grey + 2] ;; creation of the housing market  
  ask n-of (number * ratio) patches [set pcolor white] ;; one submarket  
  ask n-of number patches [sprout 1 [ set color black set income-level red-income-  
level] ]  
  ;; turn a ratio the turtles yellow - according to ratio slidert  
  ask n-of (number * ratio ) turtles  
  [ set color yellow set income-level yellow-income-level] ;; the other submarket  
  ask patches [if pcolor = white [  
    set av-income white-patch-value]]  
  ask patches [ if pcolor != white [ set av-income other-patch-value]]  
  reset-ticks  
end  
  
;; run the model for one tick  
to go  
  if ticks >= years [stop] ;; stops after years slider max  
  
  rent-seek ;; to earn/lose money while moving across the subsectors  
  move-unhappy-turtles  
  update-turtles
```

```

update-globals
update-patches
tick
end

```

to rent-seek ;; patch value defines the level of income of the turtle.

```

ask turtles
[
  if pcolor = white [
    set income-level (av-income * income-level) ;; all transactions of lower market
segment
  ]
ask turtles
[if pcolor != white [
  set income-level income-level ;; all transactions of the higher market segment
]
]
end

```

to move-unhappy-turtles

```

ask turtles [
  ifelse similar-nearby <= min-similar-neighbours ;;only those turtles move away
whose different neighbors are more than the min nr of similar neighbours they wish to
have
  [ find-new-spot ] ;; move turtles further if they are unhappy with the number of
similar turtles
  [move-close] ;; move turtles closer if the number of similar neighbours is OK
]
end

```

to find-new-spot

```

rt random-float 360
fd random-float 10
if any? other turtles-here ;; keep going until we find an unoccupied patch
[ find-new-spot ] setxy pxcor pycor ;;
end

```

to move-close

```

rt random-float 1
fd random-float 1
if any? other turtles-here ;; keep going until we find an unoccupied patch
[ find-new-spot ] setxy pxcor pycor

```

end

to update-patches

```

ask turtles [ ask patch-here [ set local-income [ income-level ] of myself ]]

```

```

ask patches [
  if (local-income < threshold-to-become-white) [ set pcolor white]
]
end

to update-turtles
  ask turtles [
    ;; in next two lines, we use "neighbors" to test the eight patches
    ;; surrounding the current patch
    set similar-nearby count (turtles-on neighbors) with [ color = [ color ] of myself ]
    set other-nearby count (turtles-on neighbors) with [ color != [ color ] of myself ]
    set total-nearby similar-nearby + other-nearby
    set happy? similar-nearby >= min-similar-neighbours
    ;; add visualization here
    if visualization = "old" [ set shape "default" ]
    if visualization = "square-x" [
      ifelse happy? [ set shape "square" ] [ set shape "square-x" ]
    ]
  ]
end

to update-globals
  let similar-neighbors sum [ similar-nearby ] of turtles
  let total-neighbors sum [ total-nearby ] of turtles
  set percent-similar (similar-neighbors / total-neighbors) * 100
  set percent-unhappy (count turtles with [ not happy? ]) / (count turtles) * 100
end

```

; Copyright 1997 Uri Wilensky. Modifications and additions by Nóra Teller.

8.4 4. melléklet: Netlogo kísérlet (BehaviorSpace)

Experiment ×

Experiment name

Vary variables as follows (note brackets and quotation marks):

```
[ "ratio" 0.5 0.1 ]
[ "min-similar-neighbours" 2 4 ]
[ "white-patch-value" 0.95 0.9 0.67 ]
[ "yellow-income-level" 75 100 80 ]
[ "threshold-to-become-white" 0.8 0.6 ]
```

Either list values to use, for example:
["my-slider" 1 2 7 8]
or specify start, increment, and end, for example:
["my-slider" [0 1 10]] (note additional brackets)
to go from 0, 1 at a time, to 10.
You may also vary max-pxcor, min-pxcor, max-pycor, min-pycor, random-seed.

Repetitions
run each combination this many times

Run combinations in sequential order
For example, having ["var" 1 2 3] with 2 repetitions, the experiments' "var" values will be:
sequential order: 1, 1, 2, 2, 3, 3
alternating order: 1, 2, 3, 1, 2, 3

Measure runs using these reporters:

```
patches with [ pcolor = white ]
```

one reporter per line; you may not split a reporter across multiple lines

Measure runs at every step
if unchecked, runs are measured only when they are over

Setup commands:

Go commands:

Stop condition:
the run stops if this reporter becomes true

Final commands:

run at the end of each run

Time limit

9 A szerző témához kapcsolódó publikációi

Karacsony, Sandor I.; Millan, Natalia; Petric, Alina Nona; Buhler, Dorothee Christine; Ferre, Celine; Torkos, Andras Tamas; Teller, Nora. 2019. *People, Portraits, Perspectives : Improving Employability for Inclusive Growth in Hungary (English)*. Washington, D.C.: World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/600591560973242995/People-Portraits-Perspectives-Improving-Employability-for-Inclusive-Growth-in-Hungary>

Hegedüs, J., Somogyi, E. és Teller N (2018): Lakáspiac és lakásindikátorok, In: Társadalmi Riport 2018, pp- 309-327 (in English: Hegedüs, J., Somogyi, E. és Teller N (2018): Housing Market and Housing Indicators, I: Social Report, pp. 258-274pp.)

Teller, N. (2018): Adaptációs csapdák – cigánytelepek és lakásutak, In: Romológia 2018/14, pp. 93-108.

Lux, M., Sunega, P. and Teller, N. (2018): Poor and Vulnerable Groups in Private Renting. In: Hegedüs, József, Lux, Martin, Horváth, Vera (Eds.) *Private Rental Housing in Transition Countries. An Alternative to Owner Occupation?* Palgrave/MacMillan: London, pp.121-146.

Teller, N. (2017): Csodafegyverek helyett. Abhijit V. Banerjee – Esther Duflo (2016) *A szegények gazdálkodása. A szegénység elleni küzdelem teljes újragondolása* Balassi Kiadó: Budapest, pp. 254 Fordította: Hudecz András DOI: 10.18030/socio.hu.2017.1.57

Teller, N. (2015): Local Governance, Socio-Spatial Development and Segregation in Post-Transition Hungary. In: *Serbian Architectural Journal*, Vol 7. Nr 3, pp. 285-298.

Hegedüs, J., Lux, M., Sunega, P. and Teller, N. (2014): Social Housing in Post-Socialist Countries, In: Scanlon, K., Whitehead, Ch., and Arrigoitia, M. F.: *Social Housing in Europe*, pp.239-253.

Hegedüs, J. and Teller, N. (2012): Social Landlords and Social Housing Management, In: Lux, M., Hegedüs, J. and Teller, N. (eds): Social Housing in Transition Countries, Routledge: New York, pp. 81-97

Berescu, C., Petrovic, M. and Teller, N. (2012): Housing Exclusion of the Roma: Living on the Edge, In: Lux, M., Hegedüs, J. and Teller, N. (eds): Social Housing in Transition Countries, Routledge: New York, pp. 98-116

Teller Nóra (2011): Adaptációs csapdák. In: Kurucz Erika (szerk.): Roma kutatások, 2010: Élethelyzetek a társadalom peremén. Kutatási eredmények a TÁMOP 5.4.1 projekt kutatási pillérében, Budapest: NCSSZI. <http://www.modernizacio.hu/download.php?id=589>. accessed May 19, 2012

Teller, N. (2009): Vulnerable Groups and the Effects of Selected Local Government Service Delivery Policies in Three Hungarian Cities. In: Pallai, K. (ed): Who Decides? Development, Planning, Services, and Vulnerable Groups. OSI/LGI: Budapest

De Decker, P. and Teller, N. (2007) Introduction, In: M.G. Elsinga, P. De Decker, N. Teller and J. Toussaint (eds.): Home Ownership Beyond Asset and Security, Imprint: Delft University Press, Volume 32 Housing and Urban Policy Studies, pp. 1-14.

Hegedüs, J. and Teller, N. (2007): Hungary: Escape into Home-ownership, In: Elsinga, M., De Decker, P., Teller, N. and Toussaint, J. (eds.): Home ownership beyond asset security. Perceptions of housing related security and insecurity in eight European countries. IOS Press: Amsterdam, pp. 133-172.

Hegedüs, J. and Teller, N. (2007): Managing risks in the new housing regimes of the transition countries – case of Hungary, in Doling J and Elsinga M (eds) (2007) Home Ownership: Getting In, Getting From, Getting Out, Part II, IOS Press: Amsterdam, pp. 175-200.

Hegedüs, J. and Teller, N. (2007): Homeownership and economic transition in Central and East European Countries: Hungary as a case study, In: Horsewood N and Neuteboom P (eds) (2007) Home Ownership: Limits to Growth, IOS Press: Amsterdam

Hegedüs, J. and Teller, N. (2007): The privatization of the housing stock in Eastern Europe – the case of Hungary (with József Hegedüs), In: Horsewood N and Neuteboom P (eds) (2007) Home Ownership: Limits to Growth, IOS Press: Amsterdam

Teller, N. (2007): The Gypsy Debate. Can discourse control?, Joanna Richardson, Exeter: Imprint Academic, 2006, In: European Journal of Housing Research, October 2007, pp. 469-471.